

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Bedrijventerrein Hessenpoort 2 te Zwolle

12 juni 2003

1350-48

ISBN 90-421-1166-6
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING.....	1
2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES.....	2
3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING.....	3
3.1 Probleemstelling.....	3
3.1.1 Behoeftte	3
3.1.2 Locatie	4
3.1.3 Contourkeuze	4
3.2 Doel.....	4
3.3 Beleid en besluitvorming	5
3.3.1 Beleid.....	5
3.3.2 Besluitvorming.....	5
4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN.....	6
4.1 Algemeen	6
4.1.1 Indeling, inrichting, ontsluiting en milieuzonering.....	6
4.1.2 Aanleg, realisatie en beheer.....	7
4.1.3 Flexibiliteit en fasering.....	8
4.2 Alternatievenontwikkeling	9
4.3 Referentiesituatie	11
4.4 Meest milieuvriendelijk alternatief (mma) en voorkeursalternatief	11
5. BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUGEVOLGEN.....	12
5.1 Algemeen	12
5.2 Bodem, water en ecologie	13
5.3 Landschap en cultuurhistorie	14
5.4 Kwaliteit woon- en leefomgeving.....	14
5.4.1 Verkeer	14
5.4.2 Geluid.....	15
5.4.3 Overige.....	15
5.5 Duurzaamheid.....	15
6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN.....	16
7. LEEMTEN IN INFORMATIE	16
8. EVALUATIEPROGRAMMA	17
9. VORM EN PRESENTATIE	17
10. SAMENVATTING VAN HET MER.....	17

1. INLEIDING

De gemeente Zwolle heeft het voornemen om het bedrijventerrein Hessenpoort gelegen aan de noordoostzijde van Zwolle uit te breiden. Hessenpoort II zal tenminste 140 hectare bruto omvatten. Daarnaast wordt de mogelijkheid onderzocht van een extra reservering van circa 30 hectare bruto voor een spoor-aansluiting en spoorgebonden bedrijvigheid. De locatie zal ruimte moeten bieden aan grootschalige bedrijvigheid in de sectoren assemblage, productie, transport, distributie, logistiek en groothandel. De bedrijven dienen minimaal 1 hectare af te nemen.

Ten behoeve van de vaststelling van het bestemmingsplan wordt de milieueffectrapportage (m.e.r.)-procedure doorlopen.

Bij brief van 9 april 2003 is de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het milieueffectrapport¹. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Peperbus van 9 april 2003².

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁴, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. In dit advies verwijst de Commissie naar een reactie wanneer deze naar haar oordeel:

- informatie bevat die in het MER opgenomen moet worden of die nader onderzocht moet worden, zoals informatie over specifieke lokale milieumstandigheden;
- belangrijke vragen en discussiepunten naar voren brengt, bijvoorbeeld over te onderzoeken alternatieven.

Naast de startnotitie heeft de Commissie de volgende achtergronddocumenten bij haar advies betrokken:

- Nota van uitgangspunten Hessenpoort 2 (Gemeente Zwolle, maart 2003);
- Streekplan 2000+ (Provincie Overijssel, 13 december 2000);
- Structuurplan Zwolle (gemeente Zwolle, 1996);
- Conceptrapport Contourkeuze uitbreiding Hessenpoort. (ADECS, Delft, december 2001);
- Stroomgebiedsvisie Overijssel en Zuid-Drenthe (november 2002);
- Hessenpoort 2: Voorlopige indicatie van het programma (gemeente Zwolle, juli 2001);
- Vraagbepaling en programmering bedrijventerreinen stedelijk netwerk Zwolle-Kampen (Kampen/Zwolle, juni 2002).

---

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

⁴ Bijlage 4 geeft hiervan een lijst.

De Commissie merkt op dat de startnotitie zeer beperkte informatie aanreikt over het voornemen en de voorgestane aanpak van het MER. In combinatie met bovengenoemde Nota van uitgangspunten zijn de doelen en ambities van het voornemen wel duidelijk neergezet.

2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

De Commissie beschouwt de volgende punten van essentieel belang. Dit betekent dat als deze informatie ontbreekt, het MER naar haar mening zeker geen goede basis kan bieden voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming.

- **onderbouwing van de behoefte:** in het MER dient de behoefte aan bedrijventerrein ten behoeve van (boven)regionale bedrijven onderbouwd te worden.
- **onderbouwing van de locatiekeuze:** voor de onderbouwing van de locatiekeuze dient in het MER aan te worden gegeven welke alternatieve locaties in gemeentelijk en regionaal verband zijn onderzocht. De belangrijkste kenmerken van deze locaties en de (milieu)argumenten die uiteindelijk hebben geleid tot de keuze van de locatie Hessenpoort 2, moeten beschreven worden.
- **onderbouwing van de contourkeuze:** in aanvulling op de in het contourkeuzerapport gemaakte inperking van het zoekgebied dienen ook regionaal-ruimtelijke aspecten meegewogen te worden zoals waterhuishoudkundige en ecologische eigenschappen van het zoekgebied omringende gebied.
- **de aanpak van de alternatievenontwikkeling:** bij de alternatievenbeschrijving moet inzichtelijk worden gemaakt welke milieuafwegingen gemaakt zijn bij de tot standkoming van de alternatieven en met name het meest milieuvriendelijk alternatief (mma). Uitgaande van de in de Nota van uitgangspunten gepresenteerde ambities is het zinvol om eerst een realistisch mma te ontwikkelen en vervolgens, indien nodig, van daaruit terugvalopties in ogenschouw te nemen.
- **mobiliteit:** in het MER moeten de effecten van het voornemen op de mobiliteit goed beschreven worden. Het gaat om de ontsluitingsstructuur, de belasting van het omliggende wegennet, de verschillende vervoerswijzen, de verdeling van het verkeer over de dag en de effecten op de congestie en hinderbeleving.
- **de samenvatting:** de samenvatting wordt vooral gelezen door besluitvormers en sprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn voor een brede doelgroep en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

3.1 Probleemstelling

In het MER moet worden beschreven voor welke bestaande of toekomstige knelpunten het voornemen een oplossing moet bieden. In deze beschrijving dienen zowel de behoefte aan bedrijventerrein als de locatiekeuze gemotiveerd te worden⁵.

3.1.1 Behoeft

Tijdens het locatiebezoek is gebleken dat de in de startnotitie gepresenteerde uitgiftegegevens te hoog ingeschat zijn en niet up to date zijn. In het MER dient de behoefte aan bedrijventerrein voor (boven)regionale bedrijven onderbouwd te worden. Er moeten prognoses gebruikt worden die rekening houden met de economische vertraging. De huidige situatie en behoefte-raming dient beschreven te worden met betrekking tot het aantal te realiseren arbeidsplaatsen per hectare, gedifferentieerd naar type bedrijvigheid. Onderbouwd dient te worden welke bruto/nettoverhouding worden gehanteerd.

Tevens dient inzicht geboden te worden in:

- andere bestaande of geplande bedrijventerreinen in de regio, die van invloed kunnen zijn op de instroom van te vestigen bedrijven op dit nieuwe bedrijventerrein;
- de nog beschikbare ruimte op vergelijkbare bedrijventerreinen in de regio, met een schatting van de jaarlijks ter beschikking staande ruimte en van de jaarlijkse uitgifte per categorie voor de komende 10 à 15 jaar;
- mogelijkheden voor het oplossen van (een deel van) de knelpunten door herstructurerings- en intensiveringoperaties op andere terreinen;
- onzekerheden en conjunctuurgevoeligheden bij de programmering en de wijze waarop deze kunnen doorwerken in de locatiekeuze, de inrichting en de fasering (zie §4.1.3);
- de mogelijke consequenties van de economische vertraging voor de behoefte-raming voor de verschillende typen bedrijvigheid;
- de onderbouwing van de omvang van de strategische reserve (ijzeren voorraad);
- de gehanteerde prognoses en de werkelijke uitgiftecijfers bij de ontwikkeling van Hessenpoort 1.

---

⁵ Ook in inspraakreactie 3 wordt gevraagd om een onderbouwing van de behoefte en de begrenzing van het zoekgebied (bijlage 4).

In de achtergronddocumentatie (Voorlopige indicatie programma, 2001 en Vraagbepaling en programmering bedrijventerreinen, 2002) wordt al een goede aanzet gegeven op een aantal van de bovengenoemde punten, maar er wordt niet ingegaan op bestaande onzekerheden en de consequenties van de economische vertraging op de te verwachten behoefte aan bedrijventerrein. Aangezien de bandbreedte in de behoefteschattingen groot kan zijn, is het zinvol om in het MER uit te gaan van een (beperkt) aantal scenario's: bijvoorbeeld voor de economische groei en voor het al dan niet plaatsvinden van de spoorgebonden activiteiten.

3.1.2 Locatie

In het MER zal de locatiekeuze, zoals die in het Streekplan is vastgelegd, nader onderbouwd moeten worden. Daarbij dient te worden ingegaan op de vraag welke alternatieve locaties in gemeentelijk en regionaal verband zijn onderzocht. De belangrijkste kenmerken van deze locaties en de (milieu)argumenten die uiteindelijk hebben geleid tot de keuze voor Hessenpoort 2 dienen in het MER te worden beschreven. Zo moet het MER ook inzicht geven in de consequenties van de keuze om een nu nog vrij open gebied in de verstedelijking te betrekken. Ook andere criteria die zijn toegepast dienen goed gemotiveerd te worden.

3.1.3 Contourkeuze

In het achtergronddocument Contourkeuze Uitbreiding Hessenpoort wordt het zoekgebied ingeperkt op basis van een aantal duidelijke criteria. In de startnotitie wordt gemeld dat in het MER een uitgebreide motivatie van deze inperking zal worden gegeven. Het is noodzakelijk dat er in het MER naast de in het contourkeuzerapport toegepaste criteria ook regionaal-ruimtelijke aspecten meegewogen te worden zoals waterhuishoudkundige en ecologische eigenschappen van het zoekgebied omringende gebied. Op grond van deze milieugegevens moet in het MER vermeld worden waar en in welke omvang een verdere ontwikkeling van het bedrijventerrein op de lange termijn nog denkbaar is.

3.2 Doel

Uit de probleemstelling moet een concrete en duidelijke omschrijving van de doelen worden afgeleid. Daarbij moeten ook de doelen ten aanzien van milieubescherming en -verbetering worden aangegeven. De startnotitie en Nota van uitgangspunten geven op verschillende plaatsen aan dat duurzaamheid, intensief ruimtegebruik en een goede beeldkwaliteit worden nagestreefd. Deze ambities dienen in het MER vertaald te worden in concrete, meetbare doelen zodat de verschillende alternatieven op doelbereik getoetst kunnen worden. Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet aangegeven worden welke ruimte de gestelde doelen laten voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu.

3.3   Beleid en besluitvorming

3.3.1   Beleid

Kort moet worden aangegeven welke randvoorwaarden en uitgangspunten (bijvoorbeeld ruimtelijke beperkingen en grenswaarden voor emissies) gelden bij dit voornemen. Hierbij dient te worden verwezen naar de beleidsnota's, plannen en wetten, waarin deze zijn of worden vastgelegd, zoals het Streekplan 2000+ en de Stroomgebiedsvisie Overijssel en Zuid-Drenthe (12 november 2002). In het MER moet beschreven worden hoe afstemming en afweging van enerzijds bedrijventerreinenontwikkeling en anderzijds functies in het landelijk gebied plaats vinden.

De Stroomgebiedsvisie stelt dat er voor gebieden met risico op overstromingen geen toename van het schaderisico mag optreden. Voor de ontwikkeling van dit bedrijventerrein geldt een ja-mits beleid: de toename van schaderisico dient voorkomen te worden door de aanleg van kades, ophogen van bouwgrond, hoogwatervrij opslaan van milieugevaarlijke stoffen en zonodig verplaatsen van geplande uitbreidingsgebieden. Verlies aan bergend vermogen dient gecompenseerd te worden. Deze aspecten dienen bij de beschrijving van het voornemen en de ontwikkeling van varianten en alternatieven aan de orde te komen.

Het MER moet vermelden of er in het plan- of studiegebied gebieden liggen, die op grond van milieuaspecten een speciale status in het nationaal of internationaal beleid hebben (bijvoorbeeld het gebied rondom de Steenwetering, onderdelen van de Ecologische Hoofdstructuur zoals het Vechtdal, en gebieden die beschermd zijn op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn). De consequenties hiervan voor de ontwikkeling van alternatieven moeten worden beschreven.

Ook moet worden ingegaan op de nieuwe normen voor luchtkwaliteit op grond van de Europese kaderrichtlijn luchtkwaliteit en op de consequenties die deze zullen hebben voor het voornemen.

3.3.2   Besluitvorming

Het MER dient aan te geven dat het is opgesteld voor de vaststelling van het bestemmingsplan voor het gebied. Tevens kan worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Tot slot moeten de besluiten worden aangegeven die in een later stadium nog worden genomen om de voorgenomen activiteit te realiseren.

4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

4.1 Algemeen

Van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten de milieugevolgen in het studiegebied worden beschreven (zie hoofdstuk 5). Om de milieugevolgen inzichtelijk te kunnen maken, verdient het aanbeveling om bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit en alternatieven onderscheid te maken tussen activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase en de gebruiksfase. Activiteiten in deze fasen kunnen vervolgens worden benoemd zoals "aanleg weginfrastructuur", "bouwrijp maken van het terrein" en "beheer van afval en hemelwaterstromen". Voor de onderscheiden deelactiviteiten moeten de fysieke ingrepen en de emissies (aard en omvang) bepaald worden.

Voor het voornemen en de alternatieven moet worden aangegeven welke preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen worden getroffen (bijvoorbeeld voorzieningen om de geluidsoverlast te beperken). Bij elk van de relevante maatregelen dient een ALARA-beschouwing⁶ te worden gegeven.

De beschrijving van het voornemen dient geïllustreerd te worden met een duidelijke kaart voorzien van straatnamen, toponiemen en gemeentegrenzen. De Commissie acht een dergelijke kaart van belang om de milieugevolgen inzichtelijk te maken.

4.1.1 Indeling, inrichting, ontsluiting en milieuzonering

Indeling en inrichting

De ruimtelijke opzet van het plangebied moet in het MER worden beschreven en in kaart worden gebracht, dit mede in relatie tot de ruimtelijke onderlegger (geomorfologische en landschappelijke structuren en patronen). In het MER dient een goede hoogtekaart gepresenteerd te worden op basis waarvan een beter op het gebied toegesneden plan gemaakt kan worden. Bij de beschrijving moeten aan de orde komen:

- de wijze waarop bij de ruimtelijke opzet het streven naar duurzaamheid vorm krijgt;
- de aanwezigheid van ruimtelijke elementen, structuren, boven- en ondergrondse infrastructuur waaronder eventuele bebouwing, verkaveling,

---

⁶ ALARA = as low as reasonably achievable = zo gering als redelijkerwijs haalbaar is. De Wet milieubeheer geeft de verankering voor dit principe.

landschappelijke elementen, archeologie, hoogspanningsleidingen, eventuele leidingstraten en de wijze waarop deze sturend zijn voor de inrichting van het terrein;

- de verdeling openbare ruimte/uitgeefbare ruimte voor verschillende inrichtingsalternatieven;
- de beoogde verdeling van de uitgeefbare ruimte over de toe te laten categorieën bedrijvigheid;
- de verdeling gebouwd/verhard/groen/water en de mogelijke consequenties voor de ophoog- en vergravingsbehoefte;
- de wijze waarop er rekening wordt gehouden met de aanleg van retentiebekkens ten behoeve van waterberging.

Ontsluiting van het bedrijventerrein

In het MER moet inzicht worden gegeven in de beoogde infrastructuur. Hierbij moet inzicht geboden worden in:

- de ontsluiting en toegankelijkheid van het bedrijventerrein via de weg (bereikbaarheid). Het MER moet duidelijkheid bieden over de ontsluitingsstructuur en de capaciteit van de ontsluitingsroutes;
- de omvang van het personen- en vrachtverkeer (onderscheiden naar vervoerwijzen) dat door de activiteit ontstaat en de wegen of routes waarvan dit verkeer gebruik zal maken. De wijze waarop de prognoses zijn gemaakt dient in het MER (of een bijlage daarvan) te worden aangegeven;
- de invloed van het bedrijventerrein op bestaande of nieuwe ontsluitende wegen (intensiteiten, congestie);
- de consequenties voor doorgaand verkeer: veiligheid, bereikbaarheid van het achterliggende gebied voor auto's en fietsers;
- de mogelijkheden voor georganiseerd bedrijfsvervoer, vervoersmanagement en openbaar vervoer.

Milieuzonering

Door middel van zonering dient een contour rondom het terrein te worden bepaald waarbuiten geen gevolgen voor omwonenden vanuit een bepaald aspect mogen optreden. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om geluid, externe veiligheid, stank- en lichthinder. Voor geluid dient dit op inzichtelijke wijze te gebeuren in de vorm van contouren en concrete geluidbelastingen op de uiterste bebouwingsgrenzen. Naast geluidscontouren dient tevens concreet de toelaatbare geluidbelasting ter hoogte van bestaande en toekomstige woonbebouwingsgrenzen (woon- en werkgebieden) aangegeven te worden.

De milieudoelstelling kan per deel van het studiegebied verschillen en is afhankelijk van de bestemming: recreatie, natuurgebied, woongebied. Er dient te worden bepaald op welke delen van het bedrijventerrein welke categorieën van bedrijvigheid zullen worden toegelaten, in verband met de hinder die zij kunnen veroorzaken. Ingegaan dient te worden op de optimalisatie van de bestemming en indeling van het terrein en van de ontsluitingsstructuren.

4.1.2 Aanleg, realisatie en beheer

De aard, omvang en realisatietermijn van de aanleg- en bouwwerkzaamheden moeten in het MER aan de orde komen.

In hoofdlijnen dient te worden aangegeven hoe het plangebied waterhuishoudkundig wordt ingericht (ontwatering en afwatering in relatie met de wijze van bouwrijp maken en tot de wateropvangvoorzieningen). Het MER dient aan

te geven in welke mate en op welke wijze wordt gestreefd naar een duurzaam watersysteem, waarbij opvang, behandeling en wijze van afvoer van afvalwater- en hemelwaterstromen belangrijke aandachtspunten zijn. Ook de ontwikkeling van natuurelementen zoals bijvoorbeeld het inrichten van het gebied rond de Steenwetering kan bijdragen aan de realisering van een duurzaam bedrijventerrein. Het verdient aanbeveling om de informatie ten behoeve van de Watertoets in het MER op te nemen⁷. Het MER moet aangeven welke voorzieningen worden getroffen om het waterhuishoudingssysteem te scheiden van de omgeving in geval van calamiteiten.

Het MER moet beschrijven hoe duurzaamheidsmaatregelen worden toegepast als intensief ruimtegebruik door bijvoorbeeld meerlaags bouwen, toepassing van windenergie of warmte/koude opslag in de bodem. Dit met name gezien de gevoeligheid van het open landschap (bij hoger bouwen en windturbines) en de waterhuishoudkundige structuur (bij ondergronds bouwen en warmte/koude opslag in water). Hoe wordt een ecologisch en landschappelijk zo aantrekkelijk mogelijke omgeving gewaarborgd?

Het MER dient aan te geven in welke mate in het plangebied sprake zal zijn van vergraving, vernatting en ophoging. Daarbij dient ook te worden beschreven hoe toepassing van herbruikbare materialen zal worden bevorderd. Er moet aandacht besteed worden aan de grondbalans en de herkomst van het ophoogzand, bouwmaterialen en materialen in de grond-, weg- en waterbouw).

In het MER dient te worden ingegaan op de wijze waarop de realisatie van de doelstellingen en ambities zal worden gewaarborgd, ook tijdens het gebruik. Daarbij dient aandacht te worden besteed aan:

- de uitgifte en acceptatie-/selectiecriteria voor de verschillende bedrijfssegmenten;
- de wijze waarop intensief ruimtegebruik kan worden gegarandeerd;
- de wijze waarop parkeerplaatsen worden gerealiseerd;
- de wijze waarop milieuvriendelijke bedrijfsinterne maatregelen worden gestimuleerd, gericht op het beperken van gebruik van grondstoffen, energie en water en het reduceren van emissies;
- de beheersorganisatie, oftewel de wijze waarop het beheer van het bedrijventerrein wordt georganiseerd.

4.1.3 Flexibiliteit en fasering

Onder flexibiliteit kan hier het vermogen worden verstaan om, zonder aanzienlijke gevolgen voor het milieu tijdens de planfase of de gebruiksfase, in te spelen op veranderende maatschappelijke en economische behoeften (zie §3.1.1). Door een goede fasering kunnen ook mogelijke negatieve effecten tijdens de aanlegfase worden verminderd. In het MER dient te worden aangegeven:

- op welke wijze de fasering van aanleg en uitgifte zowel in ruimte als in tijd zal plaatsvinden.

---

⁷ Ook het ministerie van LNV wijst in inspraakreactie 1 op de toepassing van de watertoets (zie bijlage 4). Het Waterschap Groot Salland geeft in inspraakreactie 2 aan dat er voor de ontwikkeling van het bedrijventerrein wellicht compenserende maatregelen voor de tijdelijke waterberging noodzakelijk zijn en verwijst hiervoor naar de WB21-Stroomgebiedsvisie Vecht-Zwarte Water (bijlage 4).

- wat de achtergronden zijn van de gekozen fasering. Waarom worden welke planonderdelen op welk moment uitgevoerd en wat zijn de consequenties hiervan voor de flexibiliteit?
- in hoeverre de gekozen structuur (wijze van ontsluiting, water, groen, uit te geven terreinen, concept van intensief ruimtegebruik) geschikt is om wijzigingen in de genoemde behoeften op te vangen.

4.2 Alternatievenontwikkeling

In het MER dienen naast het voorkeursalternatief in ieder geval het meest milieuvriendelijk alternatief (mma) en het referentiealternatief te worden beschreven. De keuze van de inrichtingsalternatieven en varianten moet worden gemotiveerd. In het MER zijn vooral de milieuarargumenten voor deze keuze van belang. Voor onderlinge vergelijking moeten de milieueffecten van de alternatieven volgens dezelfde methode en met dezelfde mate van detail worden beschreven.

Gezien de in de Nota van uitgangspunten geformuleerde hoge milieuumambities is het mogelijk dat het voorkeursalternatief overeenkomt met het mma. De Commissie stelt voor om de ontwikkeling van het mma als uitgangspunt te nemen bij de alternatievenontwikkeling (zie §4.4).

In de startnotitie wordt gemeld dat een economisch alternatief uitgewerkt zal worden met 'optimaal grondgebruik' en 'intensief ruimtegebruik' als belangrijke ingrediënten. De Commissie betwijfelt of deze ingrediënten zullen leiden tot een minimalisatie van de kosten en een maximalisatie van de opbrengsten. Als men een economisch alternatief in het MER uit wil werken, verdient het aanbeveling goed te definiëren wat hiermee bedoeld wordt en een alternatief te ontwikkelen dat realistisch en haalbaar is. In plaats van een puur economisch alternatief uit te werken, kan er in het MER wellicht beter voor gekozen worden economische varianten en randvoorwaarden bij de totstandkoming van de overige alternatieven mee te wegen.

Uitgaande van de goed onderbouwde contourkeuze (zie §3.1.3) en eventueel uitgaande van meerdere ontwikkelingsscenario's (zie §3.1.1), moeten in het MER verschillende inrichtingsvarianten/alternatieven ontwikkeld worden. Een eerste stap in de alternatievenontwikkeling is het ontwikkelen van varianten voor de verschillende thematische invalshoeken, zoals bodem en water, landschap, cultuurhistorie en archeologie, ontsluiting/mobiliteit, natuur en duurzaamheid. Varianten vanuit de verschillende thematische invalshoeken kunnen vervolgens samengevoegd worden tot integrale alternatieven. Indien er sprake is van tegenstrijdige milieubelangen, kunnen thematische alternatieven uitgewerkt worden (bijvoorbeeld een alternatief waarbij de wateraspecten maximaal worden uitgewerkt ten koste van bepaalde andere aspecten of een alternatief waarbij economische belangen zwaarder wegen). Het is van belang om in het MER aan te geven hoe met conflicterende belangen omgegaan wordt. Welke doelen en belangen hebben de hoogste prioriteit en welke wegen minder zwaar?

Waar mogelijk moeten de ingrepen geïllustreerd worden met kaartbeelden en fotomontages zodat zichtbaar wordt gemaakt wat de gevolgen van de verschillende thematische alternatieven voor de inrichting van het terrein zijn.

Bij de ontwikkeling van alternatieven vanuit de thematische invalshoek natuur, landschap en cultuurhistorie moet onder meer gedacht worden aan de volgende bouwstenen:

- realisering van een ecologische verbindingszone;
- de inpassing van het bedrijventerrein in het landschap in samenhang met de ontwikkeling van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische elementen op het bedrijventerrein;
- varianten om de inundatierisico's te beperken volgens het beleid zoals beschreven in de Stroomgebiedsvisie (zie §3.3)⁸;
- ecohydrologische inrichtingsvarianten ten aanzien van waterberging en natuur⁹;
- aantrekkelijke (fiets)routes door het gebied richting recreatie- en groengebieden en het voorkomen van barrières;
- varianten ten aanzien van de beeldkwaliteit, bijvoorbeeld de maximale bouwhoogten in relatie tot de landschappelijke inpassing van het terrein.

Gezien de hoge ambities van de gemeente wat betreft duurzaamheid, acht de Commissie het noodzakelijk het begrip 'duurzaamheid' en de duurzaamheidsdoelen concreet te definiëren in het MER, zodat de alternatieven aan duidelijke duurzaamheidscriteria getoetst kunnen worden. Bij de alternatievenontwikkeling vanuit een thematische invalshoek 'duurzame ruimtelijke inrichting' denkt de Commissie aan de volgende bouwstenen:

- de situering van verschillende bedrijfstypen op het terrein in verband met hinderaspecten (geluid, geur/stank, licht, veiligheid en verkeersaantrekkende werking);
- mogelijkheden voor intensief ruimtegebruik, bijvoorbeeld door ondergrondse opslag, een tweede bedrijfsvloer, parkeren op het dak, compacte bouwvormen en gezamenlijke voorzieningen (utilities en facilities);
- mogelijkheid voor gebruik van duurzame materialen / hergebruikt materiaal;
- lage automobilititeit; multimodale ontsluiting; inzet van collectief en openbaar vervoer;
- de wijze van bouwrijp maken en de waterhuishoudkundige inrichting van het bedrijventerrein (aanpassing peilbeheer en/of partiële of integrale ophoging van het terrein) gericht op zo weinig mogelijk vergravingen;
- maximale infiltratie en retentie van (hemel)water;
- mogelijkheden voor synergie: recycling, warmtekrachtkoppeling, benutten van overtollige energie of afval, hergebruik van water;
- zo laag mogelijke emissies;
- inpassing van bestaande elementen in het gebied.

In het MER dient duidelijk gemaakt te worden welke preventieve en mitigerende maatregelen deel uitmaken van de verschillende alternatieven.

---

⁸ In inspraakreactie 2 wordt eveneens gevraagd om de maatregelen uit de Stroomgebiedsvisie te betrekken bij het MER (zie bijlage 4).

⁹ Zie inspraakreactie 1 van LNV waarin men voorstelt de potenties van het watersysteem op het bedrijventerrein te benutten (bijlage 4).

4.3 Referentiesituatie

De doelen van de initiatiefnemer kunnen niet gerealiseerd worden zonder dat de voorgenomen activiteit wordt uitgevoerd. De Commissie is van mening dat er daarom geen sprake is van een reëel nulalternatief. In het MER moeten de huidige situatie en autonome ontwikkelingen beschreven worden als referentie voor de inrichtingsalternatieven (zie ook §5.1). Als de in het MER te onderbouwen behoefteraming (zie §3.1) aanleiding geeft tot een bijstelling van de doelen en plannen van de initiatiefnemer, moet dit uiteraard ook in de alternatievenontwikkeling tot uiting komen en dient opnieuw bekeken te worden of er sprake kan zijn van een reëel nulalternatief.

4.4 Meest milieuvriendelijk alternatief (mma) en voorkeursalternatief

Het mma is een volwaardig alternatief dat moet uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu. Daarnaast moet het mma voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer en moet het binnen haar competentie liggen. Het is belangrijk vanaf de start van de alternatievenontwikkeling doelgericht naar een mma toe te werken. Het verwachte draagvlak of een eerder vastgelegd budget mogen geen argumenten zijn om oplossingsrichtingen met belangrijke milieuvoordelen buiten beschouwing te laten bij de ontwikkeling van een mma.

Gezien de in de Nota van uitgangspunten beschreven hoge milieuambities voor de ontwikkeling van Hessenpoort 2, zou een op basis hiervan ontwikkeld voorkeursalternatief tevens het mma kunnen zijn. Het is dan ook aan te bevelen de ontwikkeling van het mma als uitgangspunt te nemen voor de verdere alternatievenbeschrijving. Daar waar het voorkeursalternatief om wat voor reden dan ook toch afwijkt van het mma dient dit in zogenaamde 'terugvalopties' beschreven te worden. In het MER moet goed gemotiveerd worden waarom in het voorkeursalternatief afgeweken wordt van het mma en welke consequenties dit zal hebben voor het milieu.

De Commissie adviseert om bij de ontwikkeling van het mma in ieder geval de volgende mogelijkheden te overwegen:

- een plaatsing van de bedrijfscategorieën die zo min mogelijk verstoring van gevoelige gebieden oplevert. Bij het mma ligt een uitgelezen kans om de verweving van de deelgebieden met de ecologische, landschappelijke en (mogelijk) archeologische elementen in het gebied vorm te geven;
- optimale positionering van bedrijventerrein in relatie tot de openheid van het landschap en ecohydrologische kwaliteiten van het gebied;
- minimaal ruimtebeslag van het bedrijventerrein. In het kader van het mma kan, indien uit de onderbouwde probleemstelling blijkt dat deze mogelijkheid realistisch is, de mogelijkheid onderzocht worden om (een deel van) de knelpunten op te lossen door ontwikkeling/herstructurering van andere bedrijventerreinlocaties, eventueel aangevuld met het alleen bouwen van een klein deel van het plangebied Hessenpoort 2.

5. **BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUGEVOLGEN**

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."

5.1 Algemeen

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied, inclusief de autonome ontwikkeling hiervan, moet worden beschreven als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Bij deze beschrijving moet het MER uitgaan van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van reeds genomen besluiten over nieuwe activiteiten. Als niet zeker is of bepaalde ingrijpende activiteiten zullen doorgaan of niet, dan kunnen hiervoor verschillende scenario's worden gebruikt.

Het studiegebied moet op kaart worden aangegeven en omvat het plangebied en de omgeving daarvan, voor zover daar effecten van de voorgenomen activiteit kunnen gaan optreden. Per milieuaspect (lucht, bodem, water, enz.) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden en objecten zoals woonbebouwing, onderdelen van de provinciale EHS, overige geplande groen- en waterstructuren, belangrijke aardkundige waarden en gebieden met een groot overstromingsrisico.

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- van de milieugevolgen moet de ernst worden bepaald in termen van aard, omvang, reikwijdte, mitigeerbaarheid en compenseerbaarheid;
- naast directe effecten moeten ook afgeleide effecten worden beschreven zoals het verdwijnen van agrarische activiteiten en waterhuishoudkundige veranderingen;
- onzekerheden in de gebruikte gegevens moeten inzichtelijk worden gemaakt; eventueel dient een 'worst case'-scenario te worden gebruikt;
- de manier waarop milieugevolgen zijn bepaald dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door het opnemen van basisgegevens in bijlagen of expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal;
- vooral aandacht moet besteed worden aan die effecten die per alternatief verschillen of die welke de gestelde normen (bijna) overschrijden.

5.2 Bodem, water en ecologie

Voor het voornemen moet een Watertoets worden uitgevoerd. Het ligt voor de hand de hiervoor benodigde geohydrologische informatie in het MER op te nemen. Het MER dient in ieder geval de informatie over de huidige en toekomstige bodem, grond- en oppervlaktewaterkwaliteit en -kwantiteit en de waterhuishouding te bevatten. De beschrijving van water en bodem is van belang om te komen tot een goed begrip van het ecohydrologische systeem. Hiermee wordt het mogelijk een relatie te leggen tussen abiotiek en biotiek en wordt het plangebied in een groter functionerend geheel geplaatst. De informatie moet getoetst worden aan het beleid (normen en grenswaarden) voor bodem en water.

De belangrijkste aspecten voor de beschrijving van de bestaande en toekomstige hydrologische en ecologische situatie zijn:

- de bodemopbouw en hoogteligging, met name bijzondere reliëfvormen;
- de geohydrologische gesteldheid: grondwaterstanden en grondwaterstromingssituatie (herkomst);
- eventuele bodem- en grondwaterverontreinigingen;
- eventuele locaties voor grondwateronttrekking en beschermingszones;
- de oppervlaktewaterkwaliteit en -kwantiteit;
- het bestaand en toekomstig risico voor overstromingen van de Vecht door dijkdoorbraak en het risico voor wateroverlast. De beschrijving van de actuele en de geplande situatie moet goed gekwantificeerd worden (hoogtelijkenkaarten, inundatiediepte, bepaling benodigde bergingscapaciteit).
- de aanwezigheid, respectievelijk aantasting/uitbreidingsmogelijkheden van de EHS en op grond van nationale en internationale wet- en regelgeving beschermde gebieden;
- de standplaats- en habitatkwaliteiten van het gebied zoals die voorkomen uit de bodemopbouw, hydrologische condities en historische ontwikkelingen (eendenkooi);
- de aanwezigheid van gidssoorten en proceskenmerken die een indicatie geven van de relatie tussen abiotische en biotische omstandigheden en als randvoorwaarde zijn benoemd in het Handboek Natuurdoeltypen.

In het MER moeten alle soorten in het studiegebied worden geïdentificeerd die beschermd zijn op grond van de Flora- en Faunawet en die worden beïnvloed door de voorgenomen activiteit. Voor deze soorten moet worden aangegeven of zij doelsoort zijn¹⁰. Voor elke doelsoort moet worden aangegeven hoeveel er voorkomen of wat de omvang van de standplaats is, wat de mate van bedreiging is en de mate van bescherming (Nederlandse, internationale wet- en regelgeving). Bij de beschrijving van de ecologische effecten dient rekening gehouden te worden met de invloeden van directe vernietiging, verdroging, verstoring, versnippering en eutrofiëring. Voor elke doelsoort moet worden aangegeven wat de verandering in aantal naar verwachting zal zijn en wat de kans is op het verdwijnen, uitsterven of verschijnen van een populatie door de verschillende deelactiviteiten.

---

¹⁰ Zie Handboek Natuurdoeltypen (LNV, 2001) voor een overzicht van alle doelsoorten en natuurdoeltypen.

In het MER moet worden aangegeven hoe de compensatie van natuurwaarden en verlies van ecologische kwaliteit wordt geregeld en in het kader van het bestemmingsplan zal worden uitgewerkt.

5.3 Landschap en cultuurhistorie

De belangrijkste aspecten, waar aandacht aan besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuontwikkeling en de milieueffecten zijn:

- de aanwezigheid van beschermde gebieden;
- de landschappelijke kwaliteit van het gebied en de aantasting hiervan; Het gaat om het inzichtelijk maken van de ruimtelijke relaties en de visuele effecten van het bedrijventerrein op het landschap (bijvoorbeeld met behulp van kaartmateriaal en fotomontages vanuit enkele gezichtspunten) en een beschrijving van de beleving van deze landschappelijke kwaliteit;
- landschapselementen die de ecologische relaties bevorderen of die barrières opleveren voor deze relaties en de aantasting hiervan;
- de cultuurhistorische waarden en de aantasting hiervan.

5.4 Kwaliteit woon- en leefomgeving

De huidige en te verwachten kwaliteit van de woon- en leefomgeving wordt bepaald door een verzameling van uiteenlopende factoren. Het betreft ongelijksoortige milieuaspecten als geluid, trillingen, lucht, hinder, sociale en verkeersveiligheid, barrierewerking, visuele hinder en gedwongen vertrek die de (beleving van de kwaliteit van de) leefomgeving kunnen beïnvloeden. De Commissie adviseert in het MER een aparte paragraaf op te nemen waarin een geïntegreerd beeld wordt geschetst van de effecten van het voornemen op de leefomgevingkwaliteit.

5.4.1 Verkeer

Het MER moet inzicht geven in de huidige en toekomstige situatie van het de volgende verkeersaspecten (automobiliteit en openbaar vervoer) in het studiegebied:

- de verkeersintensiteiten, waarbij onderscheid gemaakt moet worden tussen de intensiteiten op de hoofdinfrastructuur en het onderliggend wegennet en met name de belasting van de kruispunten/aansluitpunten in relatie tot de capaciteit. De verschillende vervoerswijzen en de verdeling van de intensiteiten over de dag moeten beschreven worden. Duidelijk moet worden of de extra belasting door het bedrijventerrein samen valt met de spits op het omliggende wegennet;
- het effect van het (huidige en toekomstige) verkeer voor de geluidsbelasting: de geluidscontouren en de toename van het aantal geluidsbelaste woningen, de hoeveelheid geluidsbelast natuur- en recreatiegebied en overige gevoelige gebieden;
- de nieuw aan te leggen infrastructuur en de effecten hiervan;
- de (beleving van de) verkeersveiligheid en bereikbaarheid tijdens en na de aanleg (ook voor fietsverkeer);
- de risico's ten gevolge van het vervoer van gevaarlijke stoffen.

5.4.2 Geluid

Het MER dient aan te geven:

- waar de 40, 45, 50, 55, 60 en 65 dB(A)-geluidscontouren liggen als gevolg van het industrielawaai en verkeerslawaaï. Aangegeven moet worden hoeveel woningen er in deze contouren liggen. Ook moet op basis van deze getallen inzicht worden gegeven in het aantal gehinderden per alternatief op basis van het aantal woningen binnen deze schillen. Er moet in het MER rekening gehouden worden met de te verbreden N340. Bij de beschrijving van de geluidhinder dient onderscheid gemaakt te worden tussen de effecten in de aanlegfase en de gebruiksfase;
- het boven de respectievelijk 40 en 45 dB(A) geluidsbelaste oppervlak natuur- en recreatiegebied. Hierbij moeten ook de in te richten natuurlijke habitats en landschapszones in en langs het plangebied in beschouwing genomen worden;
- de cumulatieve geluidsbelasting van de (gevoelige) functies en gebieden, waarbij de gecumuleerde geluidsbelasting van de verschillende typen geluidsbronnen kan worden weergegeven in de MKM¹¹;
- de verwachte geluidsoverlast tijdens de aanlegfase in het gebied en langs de toevoerwegen.

5.4.3 Overige

In het MER moet ook een beeld worden geschetst van de huidige en toekomstige situatie van het studiegebied ten aanzien van:

- visuele hinder, beleving van de ruimtelijke kwaliteit (voor bewoners en recreanten), leefbaarheid in het omringende gebied (barrièrewerking);
- gedwongen vertrek, aantal te slopen woningen;
- luchtkwaliteit. Het MER moet inzicht bieden in de totale emissies en in de concentraties op leefmilieu in relatie tot de grens- en streefwaarden. De uitstoot van het verkeer dient in beschouwing genomen te worden. Ook eventuele gezondheidseffecten moeten aan de orde komen. Het MER dient in te gaan op stofoverlast tijdens de aanlegfase;
- externe veiligheid, ten gevolge van de bedrijfsactiviteiten, de toename in het vrachtverkeer en het transport van gevaarlijke stoffen.

5.5 Duurzaamheid

In de startnotitie en met name de Nota van uitgangspunten worden ambities ten aanzien van duurzaamheid uitgedragen. In het MER dient de duurzaamheid van de voorgenomen activiteit en de verschillende alternatieven beoordeeld te worden aan de hand van concrete indicatoren (zie ook §4.2) voor duurzaamheidsaspecten zoals energieverbruik, toepassing duurzame energie en materialen, grondbalans, vervoerswijze.

De duurzaamheid van het voornemen kan op drie verschillende niveaus tot uitdrukking komen: de locatiekeuze, de keuze van de plaats van het terrein binnen de gekozen locatie en op inrichtingsniveau.

In het MER dient aangegeven te worden welke maatregelen er op inrichtingsniveau worden voorzien en hoe de uitvoering/realisatie ervan zal worden

---

¹¹ MKM= milieukwaliteitmaat zoals omschreven in de publicatie Verstoring, 4a (DGM, september 1993).

vastgelegd en gegarandeerd. Het gaat hierbij om onderwerpen als intensief ruimtegebruik (minimum bebouwingspercentage, minimum bouwhoogte), situering van bedrijfstypen afhankelijk van hinderaspecten (hinderafstanden, interne zonering), omgaan met (grijs) water, energievoorziening en vervoersmanagement.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieueffecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken. Hoewel dit geen verplicht deel van het MER uitmaakt, beveelt de Commissie aan een indicatie te geven van de kosten van de verschillende alternatieven.

7. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die in de verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- de consequenties die leemten en onzekerheden hebben voor het besluit.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieueffect-rapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

De gemeente Zwolle moet bij de vaststelling van het bestemmingsplan aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de in het MER voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het is zinvol om al in het MER een aanzet tot een evaluatieprogramma te geven, omdat er een sterke relatie bestaat met de onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden en de geconstateerde leemten in kennis. Het verdient aanbeveling een koppeling te maken met de evaluatie van Hessenpoort 1 en in het MER een monitoringsprogramma voor het terrein als geheel te formuleren.

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- recent kaartmateriaal te gebruiken, voorzien van goed leesbare topografische namen en een duidelijke legenda.

10. SAMENVATTING VAN HET MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven;

- de argumenten voor de selectie van het mma en, indien er voor gekozen wordt in het MER de ontwikkeling van het mma als uitgangspunt te kiezen, de eventuele argumenten om het voorkeursalternatief af te laten wijken van het mma en de milieuconsequenties hiervan;
- belangrijke leemten in kennis.